

TÜRK-İSLÂM MEDENİYETİ

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Kış ve Yaz Dönemlerinde, Yılda İki Kez Yayınlanan
Uluslar Arası Hakemli Bir Dergidir.

Sayı 8/ Yaz

Konya - 2009

OSMANLI DEVLETİ'NİN SON YILLARINDA BALYA KAZASI'NİN DEMOGRAFİK DURUMU¹

Dr. Nahide ŞİMŞİR²

Özet

Bu makalede XIX. yy. sonları ve XX. Yüzyılın başlarında Balya'nın nüfusu Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Nüfus Cetvelleri'nden istifade edilerek hazırlanmıştır. Balya'ya bağlı köylerin Müslim ve Gayr-ı Müslim Nüfusu ve kazaya Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin kaybetmiş olduğu topraklardan gelen göçmenlerin yerleştirildiği köyler hakkında bilgi verilmiştir. Yine Balya kazası ile ilgili mülkî değişiklikler ile ilgili problem ve tartışmalar da ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Balya, Nüfus Cetvelleri, Osmanlı Arşivi, Müsliman Nüfusu, Gayr-ı Müslimler

Demographic Situation The District (Kaza) of Balya at the Last Years of Ottoman Empire

Abstract

In this article explained that population of Balya in the late of XIX. century and early XX . century. I used demografic documents which are in the Prime Ministry Ottoman Archive. In the documents can be find populations of villages which in Balya. In this time Balya very important kaza . In the city lived together muslim and non-muslim population in XIX. And early XX centuries. And in this time many immigrants came from Balkans which Ottoman Empire lost. But, passed only short time Balya lost a lot of population and villages. In this article we discoused and explained that problems.

Key words: Balya, Demografic documents, Otoman Archive, Muslim population, Non-muslim population.

---

¹ Bu makale 17 -22 Haziran 2008 tarihinde Bilkent Üniversitesinde düzenlenen XI. Uluslar arası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi'nde sunulan tebliğin ilâvelerle genişletilmiş halidir.

² Balıkesir Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Çağış Kampüsü BALIKESİR nsimsir@balikesir.edu.tr

Balya Kazası günümüzde Çanakkale yolu üzerinde Balıkesir'e 53 km. mesafede bulunmaktadır. Doğusunda Balıkesir, güneyinde İvrindi ve Havran, kuzeyinde Manyas ve Gönen, batısında Çanakkale'nin Yenice ilçesi ve Edremit kazası bulunmaktadır³.

Makalemiz hazırlanırken, Balya Kazasının nüfusu ile ilgili Dahiliye Nezareti Sicill-i Nüfus İdâre-i Umûmiyesi (Nüfus Müdüriyeti) tasnifinde yer alan R.20 Mart (1)314 (M.01.VI.1898) ve H. 1321 (M.1905/6) tarihli nüfus cetvelleri ve kazadaki mülkî değişiklikler ile ilgili olarak da Şûrâ-yı Devlet Mülkiye kataloğundaki Hüdavendigâr vilâyeti ile ilgili vesikâlar esas alınmıştır.

Balya ve çevresi Oğuz boylarının çoğunun yurt tuttuğu bir bölgedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin bilhassa XIX. Yüzyıldan itibaren kaybettiği topraklardan gelenler de yörede iskân etmişlerdir. Aslında bugün de başta Balıkesir olmak üzere, bölgedeki kazalar köy sayısının fazlalığı ile dikkat çekmektedir. 1905/6 tarihli nüfus kayıtlarında da Balya Kazası'nın köy sayısı ve dolayısıyla nüfusunun fazla olması dikkatlerden kaçmamış olması muhtemeldir. Aşağıda adım adım açıklanacağı üzere söz konusu nüfus cetveli üzerinde sonradan Balya kazasına bağlı kalanlar, Balıkesir ve Edremit kazalarına bağlananlar işaretlenmişlerdir. (Bakınız Tablo VI – VII açık renk yazılanlar Balya'nın, koyu renk yazılanlar Balıkesir ve Edremit'in köyleridir.)

Balya 1864 yılına kadar Hüdavendigâr Eyâleti'nin Karesi Livasına bağlı bir kaza hüviyetindedir. 1864 – 1874 seneleri arasında Edremit Kazası'nın, 1874'ten itibaren de Balıkesir'in merkez nahiyesi olmuştur. Karesi'nin vilâyet olduğu dönemde ve tekrar sancak olduğu dönemde bu özelliğini muhafaza etmiştir. 1900 tarihinde Balya üçüncü sınıf olarak tekrar kaza yapılmıştır. 1910 yılında da ikinci sınıf kazalığa yükseltilmiştir⁴.

1. 1314 Tarihli Nüfus Cetveli

R.20 Mart (1)314 (M.01.VI.1898) tarihli nüfus cetveli Balya'nın henüz nahiyeye olduğu döneme ait olup, nahiyeye bağlı 31 köyü ihtiva eden tek bir yaprak halindedir⁵. Bu vesikada aşağıdaki tabloda olduğu gibi yerleşim birimlerinin nüfusu, milliyet esas alınmak üzere, kadın ve erkek sayıları verilmiştir.

³ Bitez Kent: Balıkesir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s.291; Balya İlçesi, Ankara, 1989, s.7; M.Reşid Kıpçak, 50.Yılında Balıkesir, Balıkesir, 1973, s.267; Hikmet Adın, Balya Ilıca Şamlı Yöreleri Tarih, Coğrafya ve Sosyolojik Yönden, Balıkesir, 1991, s.37 -38.

⁴ Mutaf, Abdülmecit, Salnâmelerde Karesi Sancağı (1847 -1922), Balıkesir, 1995, s.69.

⁵ BOA.DH.SN.M. 2, 20 Mart (1)314.

Tablo 1: 1315 (1898)'da Balya Nahiyesine Bağlı Yerleşim Birimleri

Nu	Köy adı	Türk		Rum	Türk		Nu	Köy adı	Türk		Hane
		Erkek	Kadın	Erkek	Aded	Erkek			Kadın	Aded	
1	Maden-i Hümayûn K.	118	107	232	223	158	17	Gökmusa K.	42		19
2	Alacadere K.	50	54			26	18	Hacı Hüseyin K.	137	1	68
3	Afşar-ı Kebir K.	367	369			197	19	Havutbaşı K.	37		19
4	Akbaş K.	166	161			78	20	Hort K.	35		21
5	Ali Temirci K.	148	162			87	21	Kadıhisarı K.	87		59
6	Büyükpınar	65	69			38	22	Karlık K.	57		33
7	Cebiler K.	100	89			54	23	Kavakalanı K.	70		30
8	Güğümeli, Diğer Çakallar	87	76			37	24	Kayalar K.	355	3	183
9	Çakallık K.	53	55			18	25	Kayapınar Köyoba Çınaralanı Uluca ve Karaşakir? ve Karabey K.	125	1	59
10	Çalova K.	59	55			38	26	Müstecab K.	120	1	87
11	Çatalca Akcal Yedelmiş	25	33			13	27	Narlı ma'a Gasıklar? Çiftliği K.	147	1	63
12	Çekdim Hacı İsa Obası	27	33			20	28	Patlak kavak K.	26		12
13	Çukurcak K.	41	41			25	29	Semiz K.	75		35
14	Danışmend K.	256	250			158	30	Yaylacık K.	98		57
15	Doğanlar K.	188	182			94	31	Yengiler K.	210	2	91
16	Göktepe Kaşıkçı Medrese Burgazı K.	149	147			58					
	Toplam	1899	1883	232	223	1099			1627	14	836

Tablo I'de de görüldüğü üzere 1898 yılında Balya Nahiyesinin 3.420 erkek, 3.372 kadın toplam 6.892 Türk; 232 erkek, 223 kadın 455 Rum olmak üzere toplam 7.347 kişilik nüfusu ile 1.935 hanesi bulunmaktaydı⁶.

⁶ BOA.DH.SN.M. 2, 20 Mart (1)314 Balya Kazası Nüfus Cetveli.

2. 1321(1905/6) Tarihli Nüfus Cetveli

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezâreti Nüfus İdaresi evrâkları içinde (1)321 [14.3.1905 -13.3.1906] tarihli Balya Kazası'nın mahalle ve köylerini kapsayan İslâm, Rum, Bulgar ve Hane ana başlıkları ile kadın erkek toplam ve kadın, erkek ayrı ayrı nüfus sayımına ait 14 yapraklı bir nüfus cetveli bulunmaktadır. Dahiliye Nezareti Sicil-i Nüfus İdaresi 40/52 numarada yer alan cetvelin dış kapağındaki kayıt tarihi ise R.23 Nisan 1335/ H. 22 B.1337 (23 Nisan 1919)'dir.

Cetveli içeriğine göre dört grupta incelemek mümkündür.

Cetvelin birinci kısmı, 3 – 7 sayfeleri arası olup, Balya merkez kazasının Müslüman ve Hıristiyan Mahalleleri ile ona bağlı 66 köyü kapsamaktadır.

Cetvelin ikinci bölümü 7 – 13 sayfeler arasındaki kısım, Balıkesir Kazası'na bağlanan yerleşim birimlerinin yani İvrindi İslâm, Rum ve Çerkes Mahalleleri ile 94 köyü havidir.

Cetvelin üçüncü kısmını ise 13 sayfa oluşturmaktadır. Burada Edremit kazasına bağlı olan Karaydın İslâm ve Hıristiyan Mahalleleri ile 4 köyün nüfus dökümleri bulunmaktadır.

Cetvelin son bölümü ise kısaca içeriğin özetlendiği 14. sayfasıdır. Burada Balya Kazası'na o tarihte bağlı bulunan mahalle ve köylerin toplamının 170 olduğu, 11.769 hanede İslâm, Bulgar ve Rum nüfus toplam 53.855 (Doğrusu 51.969) kişiden ibaret olduğu, bunların bir kısmının bu tarihten sonra, Balya'dan ayrılarak Balıkesir ve Edremit kazalarına bağlandığı yazılmıştır.

A. Balya Kazası'nın 1321(1905/6)'deki Nüfusu

Balya Kazası'na ait 1321(1905/6) tarihli nüfus sayımında mahalle ve köyleri ile birlikte Balya'ya bağlı 170 yerleşim biriminde 11.769 hanenin 24.870 erkek, 23.600 kadın Türk, 1.025 erkek, 999 kadın 2.024 Rum ve 1.694 erkek, 1.667 kadın toplam 3.361 Bulgaristan göçmenleri⁸ genel toplam ise 53.855 (Doğrusu 51.969) kişi bulunmaktadır.⁹

⁷ Özellikle bu cetvelde nüfus yekûnlarında yapılan hatalar düzeltilerek, bu duruma dikkat çekilmiştir.

⁸ Balya Nüfus Cetvelinin orjinalinde I. Balkan Savaşı sonucunda Bulgaristan'dan gelenler Bulgar olarak kayıt edilmiştir. BOA.DH.SN.M 40/48 13.B.1337 (14. IV.1919) kayıt tarihli Balıkesir Cetvelinde ise Balya'dan Balıkesir'e intikal eden göçmen köylerin (s.3) hemen altında bu tarihlerde Taşkesiği, Alacabayır ve Toybelenine (13)30 (14. III. 1914- 13.III.1915) senesinde iskân

Tablo 2

Yerleşim Birimi	Toplam	Türk		Rum		Bulgaristandan Gelenler		Hane
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Balya Tablo III	11991 ¹⁰	5670	4980	537	537			2705
Balya Tablo IV	13816 ¹¹	6013	4253			975	988	3099
	25807 ¹²	11683	9233	537	537	975	988	5804

DH.SN.M 40/52 Balya Nüfus Defteri verilerine göre, Balya'ya bağlı kalan köyler, Tablo III ve Tablo IV'de alfabetik olarak listelenmiştir. Bu tablolarda gösterildiği üzere Balya'nın Maden-i İslâm ve Maden-i Hıristiyan olmak üzere 2 mahallesi ve 66 köyü kalmıştır. Bu tabloların dökümüne göre Balya'nın mülkî değişiklikten sonra kalan nüfusu (Tablo II) 5.804 hanede 11.683 erkek, 9.233 kadın toplam 20.683 Türk, 537 erkek, 537 kadın 1.074 Rum, 975 erkek, 988 kadın 1.963 Bulgaristan göçmenleri ile toplam 23.953 kişidir¹³. Bu yerleşim birimleri arasında sadece Kaza merkezinde Rum nüfus bulunmaktadır¹⁴. Bulgar nüfusu ise Kocapınar köyünde 729 erkek, 731 kadın toplam 1470 ile Sükûd köyünde 246 erkek, 257 kadın toplam 503 kişidir¹⁵.

edilen ceriş (kalabalık) olarak belirtilmiştir. Bunlar 1912'deki Balkan Savaşı'nı Osmanlı Devleti'nin kaybetmesiyle yerlerinden yurtlarından edilen vaktiyle Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethettiği zaman Anadolu'dan gönderdiği Türk nüfusunun torunlarıdır. Nitekim Balıkesir'li amatör tarihçi Hikmet Adın sahada yaptığı gözlemlerini bir arada topladığı, Balya Ilıca Şamlı Yörelere Tarih, Coğrafya ve Sosyolojik Yönden (Balıkesir, 1991) isimli çalışmasında s.378'de Ahmet Kayan isimli bir sözlü kaynaktan "6 Mayıs 1330'da Bulgaristan göçmenleri olarak Dramadan yola çıkarak, İzmir üzerinden Kocapınara geldikleri" yazılmıştır. Eski Bulgaristan sınırının güney tarafına düşen yörelerden Nevrekop, Rubçuz, Razlog, Drama, Pravišta, Sarı Şaban ve Kavala bölgelerinden sığınmacılar Kavala'da toplanmış oradan bir kısmı Mısır'a bir kısmı da İstanbul ve İzmir'e gemilerle taşınmışlardır. Bunların sayısı 15.000'i buluyordu. Justin McCarty, Ölüm ve Sürgün, İstanbul, 1995, s.170, 178. Justin McCarty'nin zikr edilen sayfalarda belirttiği üzere bunlar din değiştirmeye zorlanan ve çeşitli baskı ve zulümlerden kaçan Osmanlı Devleti'nin vaktiyle yerleştirdiği Türkler ile Pomak Türkleri idi.

⁹ BOA. DH.SN.M 40/52, 13 (22 B.1337) 1321Balya Nüfus Cetveli.

¹⁰ Vesikanın orijinalinde toplama hatası var.Doğrusu 11.724.

¹¹ Vesikanın orijinalinde toplama hatası var.Doğrusu 12.229.

¹² Vesikanın orijinalinde toplama hatası var.Doğrusu 23.953.

¹³ BOA. DH.SN.M 40/52, 3 - 7 (22 B.1337) 1321Balya Nüfus Cetveli.

¹⁴ BOA. DH.SN.M 40/52, 3 (22 B.1337) 1321Balya Nüfus Cetveli.

¹⁵ BOA. DH.SN.M 40/52, 7 (22 B.1337) 1321Balya Nüfus Cetveli.

Tablo 3: 1906'da Balya Kazasına Bağlı Yerleşim Birimleri (Birinci Kısım)

Nu	Köy adı	Toplam	İslâm		Rum		Hane Aded	Sahife
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		
1	Maden-i İslâm M.	497	252	245			111	3
2	Maden-i Hristiyan M.	1074			537	537	197	3
3	Afşar-ı Kebir K.	954	492	462			243	6
4	Akbaş K.	363	190	173			91	3
5	Alancık K.	415	208	207			84	4
6	Ali Temirci K.	501	251	250			101	6
7	Ardavacık K.	623	325				135	7
8	Bakime?Başımkızdı K.	106	48	58			22	6
9	Bengiler K.	479	234	245			114	4
10	Boynanlar K.	209	105	104			48	5
11	Cebiler K.	277	153	135			65	3
12	Cinbek K.	202	103	99			45	3
13	Çakallar K.	308	173	135			62	3
14	Çaloda K.	159	80	79			38	4
15	Çamaşar K.	407	260	177			96	3
16	Çamucu K.	216	95	121			49	3
17	Çarmuh K.	453	238	215			114	4
18	Çekdim K.	103	56	47			24	3
19	Çınar K.	151	76	75			38	5
20	Çitlimiye ma'a Akcal K.	99	44	55			23	6
21	Çukurcuma K.	171	86	85			32	4
22	Danışmend ederatı K.	291	148	143			57	5
23	Danışmend K.	550	294	256			131	5
24	Değirmendere K.	86	44	42			19	5
25	Deliklitaş K.	180	95	85			44	6
26	Deliklitaşyaylacığı K.	95	53	42			17	6
27	Doğanlar K.	594	311	283			128	4
28	Evciler K.	554	271	273			160	3
29	Fındıklı K.	588	314	274			114	5
30	Gökçeler K.	135	72	63			34	3
31	Göktepe K.	104	54	50			24	3
32	Gökviran K.	205	113	92			43	5
33	Hacı Hüseyin K.	367	187	180			92	6
34	Havutbaşı K.	114	57	57			26	4
35	Haydaroba K.	361	188	173			84	5
	Toplam	11991	5670	4980	537	537	2705	

Tablo 4 :1906'da Balya Kazasına Bağlı Yerleşim Birimleri (İkinci Kısım)

Nu	Köy adı	Toplam	İslâm		Bulgaristan Göçmeni		Hane Aded	Sahife
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		
36	Hort K.	124	56	68			28	4
37	Ilıca K.	965	465				252	7
38	İskender K.	68	32	35			17	6
39	Kabalıkızıldam K.	343	172	171			81	5
40	Kadimi K.	210	105	105			49	5
41	Karabayır K.	371	195	176			73	4
42	Karacahisardereyörükleri	258	120				57	7
43	Karlık K.	141	76	65			34	6
44	Karza K.	350	184	166			78	4
45	Kaşkacı K.	104	57	47			19	3
46	Kavakalası K.	197	112	85			48	6
47	Kavak-ı cedit K.	380	190				68	7
48	Kayalar K.	955	455				239	7
49	Kocabük K.	47	28	19			13	4
50	Kocaoba K.	311	152	159			77	3
51	Kocapınar K.	1470			729	731	274	7
52	Koyuniy K.	610	334	276			158	5
53	Kulmusa K.	163	83	80			34	6
54	Medrese K.	161	80	81			33	3
55	Müstecab K.	412	208	204			91	4
56	Nancılık K.	516	270	246			111	6
57	Narlı ma'a Gasıklar? Çiftliği K.	362	185	177			73	6
58	Orhanlar K.	699	364	335			164	5
59	Paşa K.	727	363	364			179	5
60	Patlakkavak K.	106	45	61			22	6
61	Sebebli K.	646	339	307			130	5
62	Semiz K.	240	121	119			50	4
63	Sucualanı	227	120				50	7
64	Sükûd	503			246	257	94	7
65	Turbalı K.	471	239	232			120	6
66	Veliler K.	440	223	217			103	5
65	Yağdıran K.	467	254	214			119	4
66	Yayınalanı K.	277	135				56	7
67	Yaylacık K.	257	124	133			63	4
68	Yolpınar K.	238	127	111			42	6
	Toplam	13816	6013	4253	975	988	3099	

B. Balıkesir Kazası'na Bağlananlar

Balya Kazasından 12.677 erkek, 12.159 kadın Türk, 222 erkek, 219 kadın Rum ile 709 erkek, 679 kadın Bulgaristan'dan göçenlerden toplam 6.065 hane ve 26.665 kişilik bir nüfus ayrılarak Balıkesir'e bağlanmıştır.

Tablo 5

	Türk		Rum		Bulgaristandan Gelenler		Hane
Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
11802 ¹⁶	5734	5464	222	219	124	141	2757
14600 ¹⁷	6943	6695			585	538	3308
26402 ¹⁸	12677	12159	222	219	709	679	6065

Biz, 1905/6 nüfus sayımında Balya Kazası'na bağlıyken, daha sonra Balıkesir Kazasına bağlandığı belirtilen köyleri yani İvrindi nahiyesine bağlananlar ile diğer bazı köyleri Tablo VI ve Tablo VII gösterdik. Balya Cetvelinde, İvrindi Nahiyesi'nin köylerini, İvrindi Nüfus Cetvelindeki veriler ile karşılaştırarak, çakışanları koyu yazarak belirttik. Ek I ve Ek II'de ise DH.SN.M 49/48 13.B.1337 numaralı ve yine 1321 tarihli İvrindi Nüfus Cetvelindeki verilerin tablo haline getirdiğimiz şeklini de verdik. Aynı tarihli Balya Cetveli ile İvrindi Cetveli arasındaki fark şöyledir; İvrindi Nüfus Cetvelinde bulunan Ergama ve Yürekli köyleri ne Balya'ya, ne Balıkesir'e ne de Edremid'e bağlananlar arasında yer almamaktadır. (Karşılaştır Tablo VI, VII ve Ek 1)

Balya Kazası'ndan ayrılıp da Balıkesir Kazası'na bağlanan yerleşim birimleri arasında, 3 mahalle ve 91 köy bulunmaktadır¹⁹.

Tablo 6: 1906'da Balıkesir Kazasına Bağlanan Yerleşim Birimleri(Birinci Kısım)

	Balıkesir		İslâm		Rum		Bulgar		Hane	
Nu	Köy adı	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		Sahife
1	İvrindi Çerkes M.	307	149	158					74	8
2	İvrindi İslâm M.	595	297	298					142	8
3	İvrindi Rum M.	441			222	219			97	13
4	Akçal K.	153	74	79					24	13
5	Akçalöreni K.	133	68	65					31	13
6	Akdel M.	352	193	159					74	8
7	Aktarma K.	454	240	214					114	7
8	Alaca K.	265					124	141	55	13
9	Armutarkı Osmaniye	250	140	110					47	8

¹⁶ Vesikanın orijinalinde toplama hatası var.Doğrusu 11.904.

¹⁷ Vesikanın orijinalinde toplama hatası var.Doğrusu14.761.

¹⁸ Vesikanın orijinalinde toplama hatası var.Doğrusu 26.665.

¹⁹ BOA. DH.SN.M 40/52, 7 -13, (22 B.1337) 1321 Balya Nüfus Cetveli.

10	Armutarkı Selimiye M	201	111	90					37	8
11	Ayaklu K.	379	197	182					90	10
12	Boğazçerkez K.	252	136	116					52	8
13	Bozvıran K.	474	248	226					116	9
14	Böcüler K.	336	188	148					77	9
15	Çakmak K.	130	65	65					31	9
16	Çaparlıpatlak K.	147	75	72					34	7
17	Çarkacı K.	441	219	222					105	10
18	Çatalanı K.	116	62	54					30	11
19	Çavlu K.	67	34	33					15	11
20	Çetmiler K.	92	43	49					17	9
21	Çiçekli K.	134	61	73					32	11
22	Çobanlar K.	87	42	45					25	9
23	Çukurlar K.	166	84	82					41	11
24	Çukuroba K.	86	42	44					17	11
25	Değirmenbaşı K.	123	61	62					35	9
26	Deliyusuflar K.	1029	531	498					234	8
27	Demirciler K.	90	43	47					24	9
28	Döşeme K.	208	110	98					48	10
29	Erdel K.	107	56	51					25	12
30	Erikli ma' Kömürcü K	114	63	51					20	12
31	Eşmepınar K.	105	61	44					23	11
32	Fındık K.	230	119	111					53	12
33	Gebeçınar	242	122	122					59	9
34	Geçmiş K.	313	174	139					78	9
35	Gerne K.	275	186	189					87	8
36	Gömeniç K.	138	74	64					27	13
37	Gözlüçayır K.	153	74	69					35	11
38	Gümeli K.	228	117	111					58	10
39	Hacıahmetler K.	76	39	37					19	9
40	Haydar K.	91	50	41					18	10
41	Hisaralanı K.	376	193	183					97	8
42	Ilıca-i Kebir K.	116	53	63					28	12
43	Ilıca-i Sagir K.	166	88	78					40	10
44	Ilıcakpınar K.	121	59	62					34	11
45	Irgad K.	1085	524	561					247	13
46	İkizce K.	109	54	55					24	10
47	İsaderesi K.	112	48	64					23	11
48	Kabaklar K.	137	67	80					44	9
	Toplam	11802	5734	5464	222	219	124	141	2757	

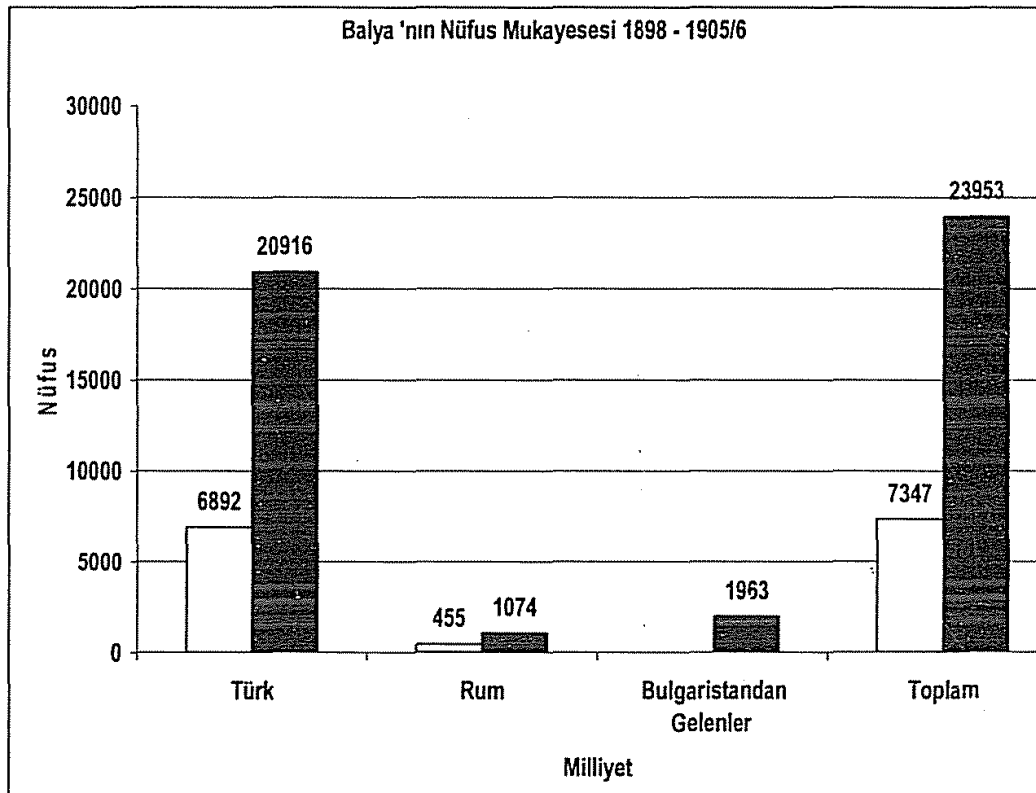
Tablo 7: 1906'da Balıkesir Kazasına Bağlanan Yerleşim Birimleri (İkinci Kısım)

Sayı	Köy adı	Toplam	İslâm		Bulgar		Hane	Sahife
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın		
49	Kal'aobası K.	247	125	112			42	11
50	Karaçepiş K.	342	185	158			90	9
51	Karapınar K.	93	50	43			16	11
52	Kaşal K.	202	93	109			52	10
53	Kayapa K.	742	374	368			172	10
54	Kılıçlar K.	178	82	96			42	10
55	Kına K.	88	43	45			25	9
56	Kınık K.	266	137	129			58	12
57	Kırmızılar K.	503	246	257			119	8
58	Kışladere K.	129	87	82			38	9
59	Kiraz K.	138	77	61			27	12
60	Kobaklar K.	227	117	110			54	9
61	Kocaeli K.	458	233	225			112	7
62	Kocaören K.	55	26	29			14	12
63	Korucu K.	775	391	384			201	10
64	Koyundere K.	810	421	389			167	8
65	Köyveri K.	70	31	39			15	12
66	Kurtludüğün K.	70	35	35			16	12
65	Kuşdere K.	121	88	73			33	9
66	Kuyualanı	130	79	51			27	12
67	Küçükfindık K.	90	45	45			17	12
68	Lapan K.	161	75	76			40	11
69	Malluca K.	437	219	218			91	10
70	Meryemderesi K.	90	47	43			18	12
71	Okçular K.	112	56	56			25	10
72	Osman K.	243	124	119			62	11
73	Osmanlar K.	520	267	253			129	7
74	Ovacıkçiftliği K.	264	120	144			42	8
75	Sarıca K.	144	74	70			44	7
76	Sarıpınar K.	208	103	105			47	11
77	Sofucuk K.	293	156	137			52	12
78	Sofular K.	167	87	80			37	12
79	Soğanbükü K.	237	136	101			52	13
80	Susuzyayla K.	207	110	97			49	11
81	Şamlı K.	921	465	456			226	8
82	Taşdibi K.	120	63	57			27	10
83	Taşkesiği K.	294			160	134	54	13
84	Topuzlar K.	359	196	163			97	7

85	Toybalası K.	729			425	404	158	13
86	Yağlılar K.	537	259	278			124	8
87	Yakacık K.	707	354	353			158	7
88	Yaran K.	118	53	65			25	12
89	Yenice-i Kebir K.	689	351	338			157	10
90	Yenice-i Sagir K.	298	148	150			33	10
91	Yifçiler K.	604	305	299			129	8
92	Yifçilerçerkes M.	170	94	76			43	8
93	Yolcupınar K.	93	46	47			24	11
94	Yunakderesi K.	144	70	74			28	12
	Toplam	14600	6943	6695	585	538	3308	486

C. 1898 Balya Nahiyesi ile 1905/6 Balya Kazası'nın Nüfusu

1898 nüfus sayımında Balya nahiyesine bağlı 31 köyde 6.892 Türk, 455 Rum toplam 7.347 kişi bulunurken, 1905/6 sayımında 68 yerleşim biriminde 20.916 Türk, 1074 Rum, 1.963 Bulgaristan göçmeni toplam 23.953 kişi bulunmaktadır. 1898 yılında Balya nahiyesine bağlı yerleşim birimlerinin sayısı 31 iken, 1905/6 sayımında bu sayı 171'e yükselmiş, İvrindi nahiyesi ve köyleri ile, Edremit'e ve Balıkesir'e bağlanan 103 yerleşim birimi çıkarıldıktan sonra Balya kazasına bağlı yerleşim birimleri 68'e düşmüştür.

Grafik 1 (İlk sütun 1898 ikinci sütun 1905/6 yıllarına aittir)

Tablo 8

Milliyet	1898	1905/6
Türk	6892	20916
Rum	455	1074
Bulgaristandan Gelenler		1963
Toplam	7347	23953

Ç. Edremit Kazası'na Bağlananlar

1321 tarihli nüfus cetvelinde başlangıçta Balya Kazası'na sayılmışken daha sonra Edremit Kazasına bağlandığı belirtilen, yerleşim birimleri arasında Karaydın İslâm ve Karaydın Hıristiyan mahallesi ile Ayvacık, Çırpılar, Çukuroba ve Karacaoba köyleri yer almaktadır²⁰.Edremit'e bağlanan yerleşim birimlerinin nüfusu 1351'dir.

Tablo 9: 1906'da Edremit Kazasına Bağlanan Yerleşim Birimleri

Nu	Köy adı	Toplam	İslâm		Rum		Hane	
			Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Aded	Sahife
1	Ayvacık K.	152	76	76			27	13
2	Çırpılar K.	180	93	92			46	13
3	Çukuroba K.	197	98	99			51	13
4	Karaydın Hıristiyan M.	509			266	243	100	13
5	Karadaydın İslâm M.	194	94	100			41	13
6	Karacaoba K.	114	60	54			25	13
	Toplam	1346 ²¹	421	421	266	243	290	

4. Balya Kazası ve Mülkî Değişiklikler

Yukarıda bahsedildiği gibi Balya Kazası nüfus sayımının yapıldığı tarihlerde 53.855 nüfusu , 11.769 hanesi ve 170 yerleşim birime sahip idi. Fakat daha sonra gerçekleşen mülkî değişiklik neticesinde Balya Kazası'na bağlı olan yerleşim birimleri azaltılarak, Maden İslâm ve Hıristiyan Mahalleri ile 66 köye düşmüştür²². (Bakınız Tablo II ve III)

İvrindi İslâm, Rum ve Çerkes Mahalleleri ile 94 köy Balıkesir Kazasına bağlanmıştır. Ancak İvrindi nahiyesinin kurulması ile ilgili belgeler ve İvrindi nahiyesinin 1906 tarihli nüfus sayımında Rum Mahallesi ile birlikte İvrindi

²⁰ BOA. DH.SN.M 40/52, 13, (22 B.1337) 1321 Balya Nüfus Cetveli.

²¹ Vesikanın orijinalinde toplama hatası var. Doğrusu 1351.

²² BOA. DH.SN.M 40/52, 3-7 (22 B.1337) 1321Balya Nüfus Cetveli.

Nahiyesinin 75 köyü bulunmaktadır. Biz tablo IV ve V'te İvrindi'ye ait köyleri koyu olarak belirttik.

İvrindi'nin Balya'dan ayrılıp tekrar müstakil nahiye yapılması ve Balıkesir'e bağlanması ile ilgili Şûrâ-yı Devlet tasnifinde 14 adet belge ve bir harita bulunmaktadır²³.

Bu belge kümesinin içeriği şöyledir:

20 Nisan 1907 (H. 7 Rebiülevvel 1325/R. 7 Nisan 1323) tarihinde İvrindi'nin ileri gelenlerinden Mehmed, Hacıağazade Mehmed, eşraftan Salih Efendizade Hamit, tüccardan Andon veled-i Anderya İvrindi'nin nahiye yapılması halinde nahiye müdürüne aylık 500 kuruş, yıllık 6.000 kuruş, kâtime aylık 200 kuruş, yıllık 2.400 kuruş, vergi kâtibine aylık 300 kuruş, kırtasiye giderleri aylık 10 kuruş, yıllık 120 kuruş olacağına dair bir kefâletnâme hazırlamışlardır²⁴. Bu kefâletnâme ile Hüdâvendigâr vilâyetine başvurmuşlardır.

28 Mayıs 1907 (R. 15 Mayıs 1323) tarihinde Hüdâvendigâr Vilâyeti İdare Meclisi Kaleminden 8 531 numarayla Valiliğe gönderilen mazbata suretinde 5 Haziran 1906 (23 Mayıs (1)322 tarihli 301 numaralı emir ile Balya Kazası'nın kurulduğu ve İvrindi nahiyesinin lağv edildiği bildirilmiştir. Oysa İvrindi'nin tekrar nahiye yapılmasının hiç bir mahzuru bulunmadığı belirtilmiş, zira Balya'nın 6 adet mahallesi ve köylerinin çok olup, nüfusu 38.723 olup, kendi başına müstakil kaza olabileceği belirtilmiştir²⁵.

İvrindi'nin 73 adet mahalle ve köyleriyle birlikte 16.401 kişilik nüfusu ile Balıkesir'in Balya ve Edremit, Aydın'ın Bergama kazalarına sınırı oldukça geniş bir alana sahip olması, pek çok cami, mescit, medrese, mektep, han, hamamları ile çarşı ve pazarının bulunduğu, önceden yapılmış bir hükümet dairesi ile evvelce de nahiye merkezi olması sebebiyle tekrar nahiye yapılabileceği belirtilmiştir. İvrindi'nin nahiye olduğu takdirde yıllık masrafının 12.120 kuruş olacağı, bunun da nahiye dahilinde toplanan vergiler göz önünde bulunduğu hazineye yük olmayacağı belirtilmiştir²⁶. (Bakınız Ek 1)

9 Haziran 1907 (27 Mayıs (1)323) tarihli Karesi İdare Meclisi İvrindi'nin tekrar nahiye yapılmasının hiç bir sakıncası olmadığını Dahiliye Nezâretine bildirmiştir²⁷.

²³ Şimşir, Nahide, Osmanlı Araştırmaları Makaleler I, İstanbul, 2004, s.204.

²⁴ BOA. ŞD.MLK. 1606/4, 10 İvrindi'nin nahiye olabileceğine dair İvrindi'nin ileri gelenlerinin hazırladığı kefâletnâme.

²⁵ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 9 Hüdavendigâr Vilâyeti İdare Meclisinin Mazbata Sureti.

²⁶ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 9 Hüdavendigâr Vilâyeti İdare Meclisinin Mazbata Sureti.

²⁷ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 8 Hüdavendigâr Vilâyeti İdare Meclisinin Mazbata Sureti.

20 Şubat 1909 (7 Şubat (1)324) tarihinde Dahiliye Nezâreti İvrindi'nin büyüklük, önem ve sahip olduğu köy sayısı ve nüfusu bakımından eskiden olduğu gibi, tekrar nahije yapılmasının Hüdavendigâr vilâyeti İdare Meclis Kararı ve İvrindi ileri gelenlerinin dilekçeleri ile birlikte 24 Mayıs 1908 (11 Mayıs (1)324)'de Şûrâ-yı Devlete sunulmuştur²⁸.

21 Şubat 1909(8 Şubat (1)324) tarihinde Hüdavendigâr Vilâyeti valisi Azmi bin Osman, 9 Haziran 1907 (27 Mayıs (1)323) tarihli 152 numaralı yazının cevabı gelmeden, İvrindi Halkının ikinci bir müracaatı üzerine durumun tekrar Dahiliye Nezâretine bildirildiği ile ilgilidir²⁹.

16 Mart 1909 (3 Mart (1)325) tarihinde Dahiliye Nezaretinden Sadaret makamına, İvrindi'nin yeniden nahije yapılması ile ilgili gelişmeler hakkında bilgi verilmiştir³⁰.

24 Mayıs 1909 (11 Mayıs 1325) tarihinde Hazine Nazırı tarafından Şûrâ-yı Devlet Başkanlığına Karesi Sancağı içinde lağv edilmiş bulunan İvrindi Nahiyesi'nin tekrar nahije yapılması hususunda, her hangi bir mahsûr bulunmadığı bildirilmiştir³¹. 30 Mayıs 1909'da Mülkiye Dairesi İvrindi'nin tekrar nahije yapılabileceğini onaylamıştır³².

İçişleri Bakanlığının kararı ile 17 Temmuz 1909 (4 Temmuz (1)325) tarihinde nahije müdürüne 600 kuruş, kâtibe 200 kuruş aylık verilmek suretiyle İvrindi'nin yeniden nahije haline gelmiştir³³.

Netice olarak 5 Haziran 1906'da Balya Kazası'nın kurulmuştur. İvrindi nahiyesi lavğ edilerek, Balya Kazasına bağlanmıştır. Ancak bu duruma İvrindi ileri gelenleri itiraz etmişler, verdikleri dilekçelerin yerel yönetimce değerlendirilip, İç İşleri Bakanlığı'na yapılan müracaatlar neticesinde ki bu 1907'den 1909'a kadar devam eden bir süreçtir, İvrindi tekrar nahije yapılarak, Balıkesir Kazası'na bağlanmıştır.

1321 tarihli 40/52 numaralı Nüfus Defteri'nde Balya Kazası'na bağlı 7 mahalle ve 163 köy toplam 170 yerleşim birimi bulunmaktadır. Söz konusu defterin onay tarihi R.23 Nisan (1)325 (H. 22 Recep 1337/M. 23 Nisan 1919) olup, sayımın yapıldığı tarihte Balya Kazasına bağlı olan yerleşim birimlerinden bir kısmının sonraki tarihlerde başka kazalara bağlandığı belirtilmiştir.

²⁸ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 7 Dahiliye Nezâreti Tezkiresi.

²⁹ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 6 Hüdavendigâr Valisinin Tahrirâtı.

³⁰ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 5 Dahiliye Nezâretinden Sadârete gönderilmiş bir Tezkire-i Aliye.

³¹ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 4 Hazine Nâzırının Tezkiresi.

³² BOA. ŞD.MLK.1606/4, 3 Mülkiye Dairesinin Zabıt Sureti.

³³ BOA. ŞD.MLK.1606/4, 2 Dahiliye Nezâretinin Tezkireye Cevabı.

Nüfus sayımının R.1321 (14 Mart 1905 -13 Mart 1906) tarihinde yapılması sebebiyle Balya Kazası toplam 170 yerleşim birimine sahiptir. Ancak Defterin onay tarihine kadar ki zaman dilimi içerisinde, yani yukarıda Balya Kazası'nun mülkî taksimatı ile ilgili değişikliklerin gerçekleştiği 1907-1909 tarihleri arasında, sonradan Balya'dan ayrılıp da, Balıkesir ve Edremit Kazalarına bağlanan yerleşim birimlerinin isimlerinin önüne köşeli parantez içine alınarak bağlandıkları kazalar belirtilmiştir³⁴.

Sonuç

Netice olarak 1321(1905/6) ile 1314 (1898) Balya Nahiyesi Nüfus Cetvelleri ile İvrindi ve Balıkesir Nüfus Cetvellerinin verilerinin ışığında, XIX. Yüzyılın sonlarında bölgenin zengin maden varlığı sebebiyle, yabancıların itibar etmiş olduğu, Balya'nın söz konusu tarihlerdeki demografik ve mülkî durumuna açıklık getirilmiştir.

Tablo 10: 1905/6 Nüfus Sayımı Sonuçları Mülkî Değişimden Sonra

Yerleşim Birimi	Toplam	Türk		Rum		Bulgaristandan Gelenler		Hane
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Balya	25807 ³⁵	11683	9233	537	537	975	988	5804
Balıkesir (İvrindi dahil)	26402 ³⁶	12677	12159	222	219	709	679	6065
Edremit	1346 ³⁷	421	421	266	243			290
	53555 ³⁸	24781	21813	1025	999	1684	1667	12159

³⁴ BOA. DH.SN.M 40/52, 14 (22 B.1337) 1321Balya Nüfus Defteri.

³⁵ Balya kazasının nüfus toplamı vesikada sehven 25.807 yazılmıştır.Doğrusu 23.953'tür.

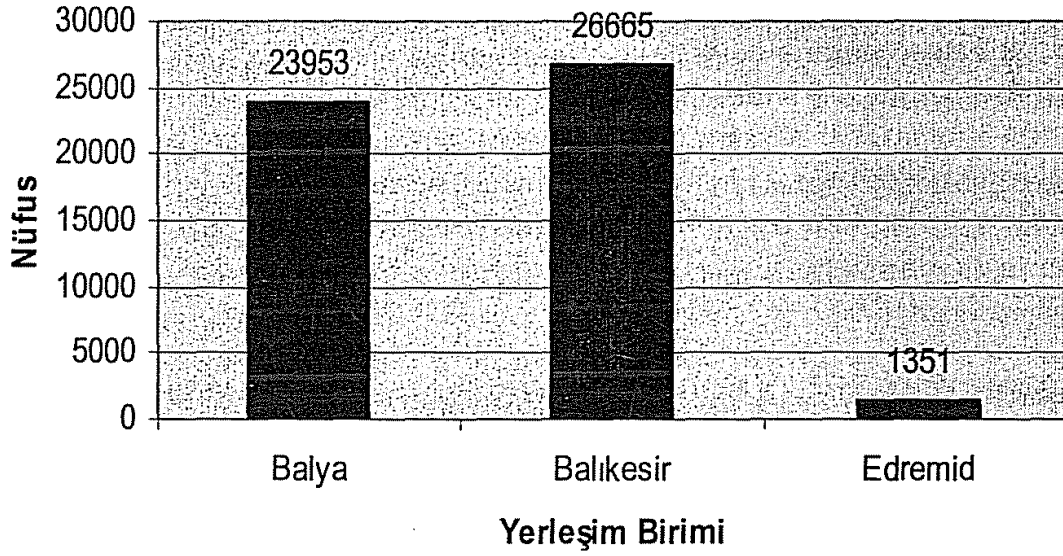
³⁶ Balıkesir'e nakledilen yerleşim birimlerinin nüfusu toplamı sehven vesikada 26.402 yazılmıştır.Doğrusu 26.665'tir.

³⁷ Edremit'e nakledilen yerleşim birimlerinde de toplama hatası bulunmaktadır.Doğrusu 1351'dir.

³⁸ Toplama hatası Balya Kazası'nın genel nüfus 53.555 değil, 51.969'dur. Belge de sehven 53.555 yazılmıştır.

1905/6 Nüfus Sayımı Sonuçları

Grafik 2

Grafik 2’de görüldüğü üzere 1905/6 nüfus sayımı sonrasında vaktiyle Balya Kazası’na bağlı olan yerleşim birimleri yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Kazanın toplam nüfusu 51.969’dan, 23.953’e düşmüştür.

Ayrıca Şûra-yı Devlet tasnifinde bulunan 14 adet belge de bu bilgileri tamamlar mahiyettedir. Yani, 5 Haziran 1906 tarihinde Balya Kazası’nın kurulduğunu, İvrindi nahiyesinin Balya’ya bağlandığını, 1907 -1909 yılları arasında yürütülen çalışmalar neticesinde, İvrindi’nin tekrar nahiye yapılarak, Balya’dan ayrılarak, Balıkesir Kazasına bağlandığının altı çizilmektedir.

Kaynakça:

Arsiv Vesikâları

BOA.DH.SN.M. 2, 20 Mart (1)314 Balya Nüfus Cetveli.

BOA. DH.SN.M 40/52, 1-14 (22 B.1337) 1321 Balya Nüfus Cetveli.

BOA. ŞD.MLK. 1606/4, 10 İvrindi’nin nahiye olabileceğine dair İvrindi’nin ileri gelenlerinin hazırladığı kefâletnâme.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 9 Hüdavendigâr Vilâyeti İdare Meclisinin Mazbata Sureti.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 9 Hüdavendigâr Vilâyeti İdare Meclisinin Mazbata Sureti.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 8 Hüdavendigâr Vilâyeti İdare Meclisinin Mazbata Sureti.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 7 Dahiliye Nezâreti Tezkiresi.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 6 Hüdavendigâr Valisinin Tahrirâtı.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 5 Dahiliye Nezâretinden Sadârete gönderilmiş bir Tezkire-i Aliye.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 4 Hazine Nâzırının Tezkiresi.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 3 Mülkiye Dairesinin Zabıt Sureti.

BOA. ŞD.MLK.1606/4, 2 Dahiliye Nezâretinin Tezkireye Cevabı.

Araştırma ve İncelemeler

Balya İlçesi, Ankara, 1989.

Bitek Kent: Balıkesir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Adın, Hikmet. Balya İlçe Şamlı Yöreleri Tarih, Coğrafya ve Sosyolojik Yönden, Balıkesir, 1991.

Justin McCarty, Ölüm ve Sürgün, İstanbul, 1995.

Kıpçak, M.Reşid 50.Yılında Balıkesir, Balıkesir, 1973.

Mutaf, Abdülmecit, Salnâmelerde Karesi Sancağı (1847 -1922), Balıkesir, 1995, s.69.

Şimşir, Nahide, Osmanlı Araştırmaları Makaleler I, İstanbul, 2004, s.204.

EK I: İvrindi Nahiyesinin Nüfusu 1906

Nu	Köy adı	Erkek	Kadın	Nu	Köy Adı	Erkek	Kadın
1	Akçal	74	79	39	Kayapa	374	368
2	Ayaklu	197	182	40	Kılcılar	82	96
3	Bozvıran	248	226	41	Kına	43	45
4	Çakmak	65	65	42	Kınık	137	129
5	Çarkaca	219	222	43	Kışladeresi	87	82
6	Çatalanı	62	52	44	Kiraz	77	61
7	Çavlu	34	33	45	Kobaklar	117	110
8	Çetmiler	43	49	46	Kocaili	276	288
9	Çiçekli	61	73	47	Kocaören	26	29
10	Çobanlar	42	45	48	Korucu	391	384
11	Çukurlar	84	82	49	Köyyeri	31	39
12	Çukuroba	42	44	50	Kurtludüğün	35	35
13	Değirmenbaşı	61	62	51	Kuşderesi	88	73
14	Demirciler	43	47	52	Kuyualanı	79	51
15	Döşeme	110	98	53	Küçükfindık	45	45
16	Erdel	56	51	54	Lâpân	75	76

17	Ergama	524	561	55	Malluca	219	218
18	Erikli ma'Kömürcü	63	51	56	Meryemderesi	47	43
19	Eşmepınarı	61	44	57	Okçular	56	56
20	Fındık-ı kebir	116	113	58	Osman	124	119
21	Gebeçınar	122	122	59	Osmanlar	333	345
22	Geçmiş	174	129	60	Patlak Paşaçapası	94	101
23	Gömeniç	74	64	61	Rum Mahallesi	219	222
24	Gözlüçayır	74	69	62	Sarıca	93	115
25	Gümeli	117	111	63	Sarıpınar	103	105
26	Hacıahmetler	39	37	64	Sofular	87	80
27	Hartuoğluobası	68	65	65	Soğanbükü çetmi	136	101
28	Haydar	50	41	66	Soğucak	156	137
29	Ilıca-i kebir	53	65	67	Susuzyayla	110	97
30	Ilıca-i Sagir	88	78	68	Taşdibi	63	57
31	Ilıcakpınar	59	63	69	Topuzlar	242	223
32	İkizce	54	55	70	Yağcılar	259	278
33	İsaderesi	48	64	71	Yâren	53	65
34	Kabaklar	67	70	72	Yenice-i Kabir	351	338
35	Kaleoba	125	112	73	Yenice-i Sagir	148	150
36	Karaçepiç	185	185	74	Yolcupınarı	46	47
37	Karapınar	50	43	75	Yunakderesi	70	74
38	Kaşal	93	109	76	Yürekli	188	147
		3754	3654			5173	5073